

JURIDIK FÖR SUPPORTRAR

Innehållsförteckning

Källhänvisningar	3
Förord	4-5
Innan match	6
Om/när något händer	6
Allmänt om polisen	7-10
Grundprinciper vid polisens maktutövning	7-8
Att filma eller ta bilder på en polisman i tjänst på allmän plats	9
Måste polisman på begäran uppvisa sin legitimation?	9-10
Gripande, anhållande och häktning	11
Lagförklaringar	12-16
16 kap. 1-2 §§ brottsbalken - Våldsamt upplopp	12
5 kap. 2-3 §§ ordningslagen - Brott mot ordningslagen	12-13
27 kap. 1§ och 4 § rättegångsbalken - När får polisen ta min mobiltelefon?	13
Får polisen radera foton/film från min mobiltelefon/kamera?	13
Polislagen 13 §	15
Polislagen 19 §	16
Efter match	17
Om tillträdesförbud/avstängning	18-21
Bra att veta om du blir medtagen på förhör	22-23

Källhänvisningar

¹ Polislagen 1 § p. 1.

² Polislagen 8 §.

³ Se 10 § polisförordningen.

⁴ Se Justitieombudsmannens beslut 2009-02-23, diarienummer: 5561-2008.

⁵ Se Hovrätten för västra Sveriges dom den 14 juli 2015 i mål B 2776-15.

⁶ Se prop. 2008/09:78 s. 58.

⁷ Se 27 kap. 1 § rättegångsbalken.

⁸ Se 27 kap. 4 § rättegångsbalken.

Förord

Juridik för Supportrar är en handledning för supportrar för att vi på ett lagligt, säkert och tryggt sätt skall kunna dokumentera polisiära överträdelser i samband med fotbolls-, och ishockeymatcher.

Detta sker på förekommen anledning - övervåld från polismakten har, i olika stor omfattning, förekommit i årtal.

Våldet är systematiskt, och i viss mån kulturellt accepterat inom vissa delar av polisen. En annan faktor är att svensk polis rent generellt är dåligt utbildad, och många poliser som kommenderas till match är otränade, nervösa och därför dåligt skickade att handskas med de situationer som kan uppstå när många människor samlas på en plats. En rädd person med våldsmonopol och våldsinstrument är en mycket farlig person.

Den mediala rapporteringen har i sin tur skett på polisens villkor, då annan dokumentation har varit bristfällig både ur juridisk och medial synpunkt. Därför finns också en viss acceptans bland allmänheten för våldet mot supportrar - man sväljer polismyndighetens grovt felaktiga utsagor och supportrar får helt enkelt "skylla sig själva".

Nu skall detta ändras, och det är bara vi supportrar som har kraften och viljan att göra det. Ingen annan kommer göra det åt oss. För att lyckas med detta behöver vi vara förberedda, hålla huvudena kalla och fulla av kunskap. Det senare är syftet med denna handbok.

Vi gör det här för att situationen är ohållbar. Vi gör det här för att ingen supporter skall tvingas betala det yttersta priset för polisens inkompetens.

/AIK:s Supportrar

Innan match

Se till att ha batteri och lagringsutrymme på din mobiltelefon.

Om/när något händer

- Stör inte poliserna i deras arbete och försök inte att avbryta något såvida inte någons liv är i fara (vid upprepade slag mot huvudet, slag mot liggande och liknande).
- Backa lugnt från situationen. Vänd inte ryggen mot polisen.
- Lyd poliserna så långt det går.
- Kommer en polis mot dig med batong i handen, försök att se denne i ögonen och förklara att du är lugn samtidigt som du visar händerna och backar.
- Slår eller knuffar en polis dig, slå eller knuffa ej tillbaka utan lämna situationen.
- Filma händelseförloppet.

Att tänka på när du filmar:

- Håll mobilen vertikalt
- Filma från långt avstånd
- Filma länge och gör långa sekvenser av hela händelseförlopp

Allmänt om polisen

Grundprinciper vid polisens maktutövning

Enligt 10 § polisförordningen är polisen skyldig att:

”i kontakter med allmänheten med beaktande av omständigheterna och situationen agera så hänsynsfullt som möjligt, visa behärskning och uppträda på ett sätt som inger förtroende.”

Polisens uppgifter vid fotbollsmatcher är att förebygga, förhindra och upptäcka störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten, övervaka den allmänna ordningen och säkerheten och ingripa när störningar har inträffat.¹

Polisens uppgifter ska utföras i enlighet med fyra grundläggande principer:

Legalitetsprincipen

Samtliga tvångsåtgärder (alltså åtgärder mot en person som utförs mot dennes vilja, till exempel tvångsvisitation och omhändertagande) måste ha lagstöd.

Ändamålsprincipen

Tvångsåtgärder får endast användas för i lag angivna syften. Polis får alltså exempelvis inte kroppsvisitera en person i syfte att undvika att denne pratar med sina vänner eller för att hålla kvar denne vid en särskild plats.

Behovsprincipen

Behovsprincipen innebär att ett tvångsmedel får tillgripas bara om det föreligger ett påtagligt behov och om det avsedda resultatet inte kan uppnås med andra, mindre ingripande medel. Exempelvis får polis inte omhänderta person som rör sig på icke önskvärd plats utan ska först försöka få personen att flytta sig med en tillsägelse.

Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen kräver att polis i varje enskilt fall prövar om arten och varaktigheten av ingripandet står i rimlig proportion till det önskade målet. Exempelvis står det som utgångspunkt inte i rimlig proportion att riskera människors liv genom att med fordon köra in i folkmassor i hög fart i syfte att förhindra våldsamma upplopp. Alltså är denna taktik från polisens sida olaglig.

Dessa principer har i polislagen sammanfattats i en allmän princip gällande polisingripanden. Vid ett polisingripande ska detta ske med vad som är "försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter".²

Att filma eller ta bilder på en polisman i tjänst på allmän plats

Det är som huvudregel tillåtet att på allmän plats filma och fotografera andra personer, även om de inte samtycker till det. Av detta följer att det i flesta fall är tillåtet att filma och fotografera en polisman som gör ett ingripande. Polismannen kan inte endast på grund av en känsla av obehag försöka hindra någon från att dokumentera ett ingripande genom att exempelvis beslagta en mobiltelefon. Ett undantag från denna huvudregel är emellertid om den som filmar stör ordningen och därför kan omhändertas genom en tvångsåtgärd. **Sker filmandet utan att störa polisen i tjänsteutövningen är det alltså enligt huvudregeln tillåtet.**

Måste polisman på begäran uppvisa sin legitimation?

Av 11 § polisförordningen framgår att en polisman i tjänst är skyldig att kunna legitimera sig med sin polislegitimation, om inte särskilda skäl finns. Detta innebär inte direkt att en skyldighet finns att visa upp legitimationen på begäran. Polisen ska enligt polisförordningen uppträda på ett sätt som inger förtroende³ och Justitieombudsmannen har uttalat att "det i princip föreligger en skyldighet för en enskild polisman att i samband med tjänsteutövning lämna erforderliga identitetsuppgifter om inte särskilda omständigheter föreligger, t.ex. risk för trakasserier."⁴

Om begäran om att polismannen ska visa sin legitimation exempelvis sker i ett lugnt sammanhang bör därför polismannen i princip vara skyldig att visa sin polislegitimation.

För att möjliggöra JO-anmälan bör du vid tvångsåtgärd (så som PL 13 § eller 19 §) be att få namn på den polis som tagit beslut om att tvångsåtgärden ska utföras och förklara att detta behövs för att möjliggöra en framtida JO-anmälan. Vägrar den polisman du frågar att berätta vem som tagit beslutet försvårar denne dina möjligheter att göra en JO-anmälan. Du bör då fråga vad denna polis heter eller be polismannen att visa upp polislegitimation och förklara att du tänker göra en JO-anmälan på grund av detta försvårande att göra en JO-anmälan och ovilja att utlämna information.

Gripande, anhållande och häktning

Häktning

Grund för reglerna om anhållande och gripande är reglerna om häktning. Enkelt uttryckt kan sägas att häktning är ett frihetsberövande av personer vilket kan beslutas av domstol vid misstanke om att person gjort sig skyldig till brott med straffminimum på minst ett års fängelse.

Anhållande

I väntan på beslut om häktning från domstol kan åklagare besluta om anhållande. För detta ställs samma krav som för häktning, alltså misstanke om brott med straffminimum på minst ett års fängelse.

Gripande

Finns skäl att anhålla någon (alltså att personen är misstänkt för ett brott med straffminimum på minst ett års fängelse) får polis i brådskande fall tillfälligt frihetsberöva personen utan beslut om anhållande från åklagare. Vid gripande ska förhör med den misstänkte hållas så fort som möjligt. Efter förhör ska åklagare så snabbt som möjligt fatta beslut om personen ska anhållas eller släppas.

Lagförklaringar

16 kap. 1-2 §§ brottsbalken - Våldsamt upplopp

Om en folksamling, med vilja att sätta sig upp mot myndighet eller hindra exempelvis en polisman från att vidta en åtgärd, gått till gemensamt våld på person eller egendom kan deltagarna dömas för våldsamt upplopp. Det bör krävas åtminstone ett tiotal personer för att kunna bilda en folksamling i lagens mening. Uppsåtet att störa ordningen ska omfatta folksamlingen som sådan och det räcker därför inte att bara ett fåtal personer i folksamlingen har detta uppsåt. Med våld på person menas misshandel, vilken till exempel kan bestå av föremål som kastas mot en polisman. En deltagare i upploppet behöver själv inte ha utövat våld för att kunna dömas för våldsamt upplopp, utan behöver endast ha visat sig sympatisera med våldet genom att exempelvis springa med i en attackerande folksamling. **Försök och förberedelse till våldsamt upplopp är inte kriminaliserade.**

5 kap. 2-3 §§ ordningslagen - Brott mot ordningslagen

I 5 kap. 3 § ordningslagen uppställs ett absolut förbud mot att inneha eller använda pyrotekniska varor på en idrottsanläggning utan att tillstånd getts av Polismyndigheten. Med idrottsanläggning avses inhägnad plats som huvudsakligen är avsedd för idrottsutövning. Området utanför idrottsanläggningen där visitationen sker ska som huvudregel inte betraktas som en del av anläggningen och innehav av pyroteknik i detta område är i de

flesta fall därför inte straffbart.⁵ I samband med att lagen infördes sades i propositionen att försök till att föra in pyrotekniska varor på en idrottsanläggning inte skulle vara straffbara och Svenska Fotbollförbundets förslag att låta förbudet mot pyrotekniska varor omfatta området utanför idrottsanläggningarna avvisades.⁶

27 kap. 1 § och 4 § rättegångsbalken - När får polisen ta min mobiltelefon?

Utgångspunkten är att till exempel en mobiltelefon får beslagtas om det kan finnas skäl att anta att den har betydelse för en brottsutredning eller att den är stulen.⁷ Brottsets svårighetsgrad har ingen betydelse. En polisman eller annan som med laga rätt griper eller anhåller en misstänkt får ta föremål som påträffas i beslag.⁸ För att polisen ska kunna beslagta mobiltelefonen krävs då att mobiltelefonens ägare ska vara misstänkt för brott, som har en straffskala som tillåter tvångsåtgärden som utförs. Viktigt att påpeka är dock att det inte alltid krävs att ägaren till mobiltelefonen är misstänkt för brott för att ett beslag ska kunna göras, utan det kan räcka med att telefonen till exempel innehåller en film eller andra uppgifter som kan ha betydelse som bevisning.

Får polisen radera foton/film från min mobiltelefon/kamera?

Nej, polisen får varken handgripligen själv radera något från din telefon eller tvinga dig att göra det. Stå på dig och försök att filma även om en polisman försöker få dig att ta bort material. Händelseförloppet kan JO-anmälas.

Polislagen 13 §

Avlägsnande av enskild person

Polislagen 13 § ger polisen rätt att avvisa eller avlägsna en person från ett område om denne:

- Stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna.
- Och om det är nödvändigt, antingen för att upprätthålla allmän ordning eller avvärja brott.

Frågan om ett visst uppträdande stör den allmänna ordningen får inte avgöras vad den enskilde polismannen anser som obekvämt eller olämpligt. En förutsättning för ett ingripande på grund av att någon genom sitt uppträdande utgör en omedelbar fara för den allmänna ordningen anses vara att faran är konkret, dvs. att den är bestämd till tid och rum. Ett omhändertagande får inte ske för att ännu inte konkretiserade faror ska avvärjas. Faran ska vidare ha uppkommit genom ett särskilt uppträdande från den som omhändertas. **En persons blotta närvaro på en plats, dennes uppsyn eller kroppsspråk är inte tillräcklig grund för ett avlägsnande eller omhändertagande.**

Avlägsnande av folkmassa - Polislagen 13 c §

Om en folksamling som inte är en allmän sammankomst eller offentlig tillställning genom sitt uppträdanden stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna får deltagarna i folksamlingen avvisas eller avlägsnas. Viktigt att ha i åtanke är att den fara folkmassan utgör skall vara omedelbar. **En folkmassas blotta närvaro på en plats, personer i folkmassans uppsyn eller kroppsspråk är inte tillräcklig grund för ett avlägsnande eller omhändertagande.**

Om ett avlägsnande som beskrivs i det föregående stycket inte bedöms vara tillräckligt för att ordningen ska kunna upprätthållas, får ett utvidgat avlägsnande göras. **Avlägsnandet får inte innebära att en deltagare i folksamlingen får sin rörelsefrihet inskränkt i längre tid än två timmar.**

Vid avlägsnande eller omhändertagande enligt denna lag bör följande frågor kunna besvaras av polisen:

- Hur den allmänna ordningen störts eller hur personen i fråga utgjort omedelbar fara för denna.
- Vad personen som tagit beslutet heter.
- Ger polismannen ej svar på vem som tagit beslutet, fråga vad denne polisman heter. Berätta att du avser göra en JO-anmälan.

Polislagen 19 §

En visitation enligt denna paragraf är ett undantag till det i grundlag stadgade skyddet mot kroppsligt ingrepp. Detta undantag måste vara proportionerligt och får användas mot person som grips, omhändertas (genom lag om berusning eller liknande) eller avlägsnas (enligt polislagen 13 §) om det krävs av säkerhetsskäl eller för att fastställa identiteten på personen i fråga. Visitation får enligt denna paragraf utföras också för att söka efter vapen eller andra föremål ägnade att användas vid brottsutövning.

Vid visitation enligt PL 19 § bör följande frågor ställas till polisen:

- I vilket syfte visitationen utförs och om man anser det proportionerligt att göra undantag i en grundlagsskyddad rättighet för att utföra visitationen.
- Vad personen som tagit beslutet om visitationen heter.
- Ger polismannen ej svar på vem som tagit beslutet fråga och vad denne polisman heter, berätta att du avser göra en JO-anmälan.

Efter match

- Uppsök läkare för att få eventuella skador dokumenterade.
- Gör polisanmälan. Även om utredningen läggs ner direkt syns anmälan i statistiken.
- JO-anmäl avskrapade hjälmnummer och annat som inte i sig är brott mot dig.
- Överklaga ett eventuellt tillträdesförbud.

Om tillträdesförbud/avstängning

1. Vad är tillträdesförbud?

Ett tillträdesförbud är ett förbud att vistas på en idrottsplats i samband med idrottsarrangemang. Oftast gäller tillträdesförbudet för en speciell idrott t.ex. fotboll. Ett tillträdesförbud kan exempelvis innebära förbud att tillträda eller vistas på samtliga inhägnade idrottsanläggningar i Sverige när det på platsen anordnas matcher i Allsvenskan, Svenska Cupen och landskamper som anordnas av UEFA.

2. Mot vem får tillträdesförbud meddelas?

Mot person som är över 15 år och när det finns en risk att personen kommer att begå ett brott som är ägnat att störa ordningen eller säkerheten vid idrottsarrangemanget. Det är alltså en riskbedömning av att en person kommer att begå brott som riktar sig mot verksamheten som sådan samt övergrepp mot enskilda som ligger till grund för tillträdesförbudet. Tillträdesförbud får inte meddelas om syftet kan tillgodoses genom en mindre ingripande åtgärd. Det kan t.ex. vara att en person kan talas till rätta i samband med handläggningen. Syftet med förbudet är ytterst att hindra en person för att begå en viss sorts brottslighet vid idrottsarrangemang.

3. Vilka brott aktualiseras vid riskbedömningen?

Bland annat brotten enligt 3 kap. (t.ex. misshandel), 4 kap. (t.ex. olaga hot), 16 kap (t.ex. våldsamt upplopp) och 17 kap. (t.ex. våld mot tjänsteman) brottsbalken samt brott mot ordningslagen t.ex. användning av pyrotekniska föremål.

4. Hur görs riskbedömningen?

Risken som anses föreligga ska vara i brott i samband med idrottsarrangemang. Att det finns en risk för att en person ska begå brott i allmänhet är inte en grund för tillträdesförbud. Det ska beaktas vid riskbedömningen om personen i samband med idrottsevenemang tidigare gjort sig skyldig till brottslighet som angetts ovan. I undantagsfall kan tillträdesförbud meddelas trots avsaknad av brottsmisstanke enligt ovan, utan endast p.g.a. ordningsstörande beteende som finns dokumenterade.

5. För hur lång tid får tillträdesförbud meddelas?

3 år. Beslutet får dessutom förlängas med ett år i taget.

6. Vem beslutar om tillträdesförbud?

Ansökan görs av idrottsorganisationen alternativt görs en anmälan av polismyndigheten. Åklagaren tar sedan beslut. Frågor om tillträdesförbud ska handläggas skyndsamt. Detta gäller både åklagarens och domstolens handläggning.

7. Hur skall beslutet utformas?

Beslutet ska vara skriftligt. Beslutet ska innehålla: a), förbudets innebörd och omfattning samt tid för upphörande, b), skälen för beslutet, däribland brott som åberopas vid riskbedömningen samt tid och plats för brottet c), de bestämmelser som åberopas d), vad som kan bli följden av att bryta mot förbudet samt e), möjligheten att begära omprövning och domstolsprövning.

8. Vad är ett interimistiskt beslut?

Ett tillfälligt beslut som kan meddelas då det är särskilt angeläget att omedelbart hindra någon att från tillträde till ett visst idrottsarrangemang. Det ställs inte samma krav på bevisningen vid ett interimistiskt beslut som vid ett slutligt beslut. Ett interimistiskt beslut får gälla i högst fyra veckor.

9. Kan ett beslut om tillträdesförbud ändras?

Åklagaren kan på eget initiativ häva eller ändra ett tillträdesförbud om det på grund av ändrade förhållanden finns skäl till det, t.e.x. att en person inte längre är misstänkt för ett brott som legat till grund för beslutet. Om den enskilde vill att beslutet ska ändras ska denne skriftligen begära omprövning till åklagaren. Åklagaren överlämnar sedan ärendet till domstolen.

10. Följd av överträdelse mot tillträdesförbud?

Den som begår överträdelse av tillträdesförbud döms i normalfallet till bötesstraff. Maxstraffet är fängelse i högst sex månader.

11. Rekommendationer

- Begär alltid omprövning av tillträdesförbud. Även om beslutet inte hävs helt finns det möjlighet att förkorta förbudstiden och domstolen gör i de flesta fall en mer genomgående bedömning av de särskilda omständigheterna samt en mer objektiv bedömning än åklagaren. Det uppstår dessutom inga processkostnader i anledning av att begära omprövning.
- Anlita en jurist som kan hjälpa till med begäran av omprövning då det är till stor fördel att framföra sina argument på ett juridiskt sakligt sätt och ha förståelse för processen i sin helhet.

Bra att veta om du blir medtagen på förhör

En person kan bli medtagen till en polisstation av olika anledningar och beroende på anledningen inträder olika rättigheter samt skyldigheter.

Det finns en skyldighet för envar att vara tillgänglig för förhör oavsett om personen är ett vittne eller misstänkt för brott. Den som befinner sig på en brottsplats får medtagas till förhör. Polis fattar beslut om medtagande. Om personen är misstänkt får denne gripas och kvarhållas på polisstation i max 12 timmar. Senast efter 12 timmar måste åklagaren fatta beslut om personen ska anhållas. Anhållande förutsätter att det finns skäl för häktning. En person får sitta anhållen högst i 72 timmar, sedan beslutar domstolen på framställan av åklagaren om personen ska häktas. För att häktas ska det finnas sannolika skäl för att den misstänkte har begått ett brott som kan ge fängelse i minst ett år. Dessutom skall det finnas risk för att den misstänkte avviker, fortsätter att begå brott eller förstör brottsutredningen.

Rätt till biträde/försvare

Den som inte misstänks för brott har ingen absolut rätt att ha ett biträde vid förhör. Den som har delgivits misstanke för brott har en generell rätt till försvare från det första förhöret enligt europakonventionen. Den som delges misstanke under ett förhör har rätt att avbryta förhöret i avvaktan på att en försvare skall

närvara. En misstänkt har också rätt att överlägga med sin försvarare i enrum.

Rätten att välja försvarare

Var och en som misstänks för brott har rätt till att få en försvarare som den själv önskar enligt principen om det fria biträdesvalet. Polisen ska informera om rätten att bli tilldelad en offentlig försvarare och det finns ingen skyldighet att godta den rätten förordnar.

Rätten att vara tyst

Det finns ingen skyldighet att yttra sig under ett förhör och var och en som är misstänkt för brott har en rätt att inte belasta sig själv. Det vill säga att man inte behöver säga något som riskerar att läggas en själv till last.

Det finns ingen möjlighet att "köpslå" med polisen

I vissa fall kan det tänkas att poliser påstår att någon kommer få en lindrigare straff eller gå helt fri om den erkänner, berättar eller anger någon annan. Polisen har dock inte någon sådan möjlighet att besluta om detta. Sverige har inte ett system som i USA där en misstänkt kan ingå ett avtal med det allmänna och byta tjänster. Medverkande till utredningen av den misstänkte kan endast i liten utsträckning beaktas av domstolen vid en eventuell rättegång.

Denna handbok innehåller viktig läsning för dig som besöker idrottsevenemang.

Den ger dig information om polisens arbete, lagar, hur du ska agera i olika situationer samt vilka rättigheter och skyldigheter du har.

JURIDIK FÖR SUPPORTRAR